

Drept constituțional și Instituții politice II

prof. Mircea CRISTE

prof. univ. dr. Mircea CRISTE

• Drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor

• *1. Libertățile fundamentale*

- 1.1.- Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică
- 1.2.- Libertatea individuală
- 1.3.- Dreptul la liberă circulație
- 1.4.- Dreptul la viața intimă, familială și privată
- 1.5.- Inviolabilitatea domiciliului
- 1.6.- Secretul corespondenței
- 1.7.- Libertatea conștiinței
- 1.8.- Libertatea de exprimare

1. Libertățile fundamentale

- **1.1.- Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică**

- Obligația statului de a nu dispune arbitrar de viața cetățenilor trebuie raportată la existența unui pericol iminent și cert. Obligația nu este încălcată atunci când se dispun înrolări și/sau trimiterea unor trupe în condiții de război.
- de când și până când suntem în prezența unei vieți umane
- intervențiile chirurgicale, avortul, prelevarea de organe de la persoanele în moarte clinică, euthanasia
- Constituția garantează acest drept interzicând tortura și orice fel de pedeapsă sau de tratament inuman ori degradant
- Ocrotirea efectivă se realizează prin mijloace de drept penal
- legea fundamentală română interzice pedeapsa cu moartea

• 1.2.- Libertatea individuală

- unul dintre cele mai vechi drepturi fundamentale recunoscute omului (*habeas corpus* din dreptul englez)
- o serie de garanții menite a împiedica lipsirea abuzivă a unei persoane de libertate:
  - percheziționarea, reținerea și arestarea unei persoane nu pot fi luate decât potrivit motivelor și procedurii prevăzute de lege
  - 24 de ore pentru reținere și 30 de zile pentru arestarea preventivă (aceasta din urmă se poate prelungi cu câte cel mult 30 de zile, fără ca durata totală să depășească un termen rezonabil, și nu mai mult de 180 de zile)
  - privarea de libertate este exclusiv de natură penală și ea se poate dispune numai în cursul procesului penal
  - arestarea preventivă poate fi dispusă sau prelungită numai de judecător.
  - Persoana arestată preventiv are dreptul să ceară punerea sa în libertate provizorie, sub control judiciar sau pe cauțiune
  - Dreptul la apărare este și el garantat fiecărei persoane

- Constituția consacră prezumția de nevinovăție, dar exclusiv pentru ipoteza răspunderii penale
- C.S. a S.U.A. a dat un răspuns negativ la întrebarea dacă se pot căuta unele informații digitale de pe telefonul mobil al unei persoane reținute/arestate, fără a fi emis un mandat în acest sens
- Libertatea individuală și siguranța persoanei mai sunt garantate și prin alte două prevederi importante ale Constituției.
  - Potrivit art. 126, competența și procedura de judecată sunt stabilite de lege, fiind interzisă înființarea de instanțe extraordinare. Aceasta face ca orice persoană să cunoască regulile după care se desfășoară un proces, garanțiile procedurale de care se bucură, astfel încât să-și poată formula cea mai potrivită apărare în deplină cunoștință de cauză.
  - De asemenea, pentru siguranța circuitului juridic Constituția stipulează că legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale mai favorabile.

• 1.3.- Dreptul la liberă circulație

- fiecărui cetățean fiindu-i asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a emigra, precum și de a reveni în țară.
- presupune, din partea statului român, obligația de a asigura exercițiul său pe teritoriul României, precum și de a înlesni exercitarea lui în străinătate, prin abținerea de la obstrucționarea liberei circulații în afara țării și prin înmânarea actelor internaționale de identitate.
- Libertatea de circulație nu este absolută. Ea se desfășoară cu îndeplinirea și respectarea unor condiții prevăzute de lege, privind trecerea frontierei de stat a României și sancționarea unor fapte săvârșite în afara teritoriului țării de cetățeni români sau de persoane fără cetățenie domiciliată în România
- Suspendarea, restrângerea dreptului de liberă circulație
- Extrădarea, expulzarea și returnarea

• 1.4.- Dreptul la viața intimă, familială și privată

- orice persoană să se bucure de secretul vieții private, să-i fie respectat dreptul la propria imagine, să nu-i fie făcute publice datele personale.
- coliziune între dreptul la viață intimă și la proprie imagine, pe de o parte, și libertatea de exprimare și dreptul la informație, pe de altă parte: exercitarea abuzivă a unui drept
- Dreptul la uitare – în spațiul virtual
- protejat prin mijloace de drept penal în special, art. 226 din codul penal sancționând atingerea adusă vieții private, fără drept, prin fotografierea, captarea sau înregistrarea de imagini, ascultarea cu mijloace tehnice sau înregistrarea audio
- dreptul de a dispune de ea însăși, dacă nu încalcă drepturile altora, ordinea publică sau bunele moravuri.

• 1.5.- Inviolabilitatea domiciliului

- Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul ori în reședința unei persoane fără învoirea acesteia.
- excepții: executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești, înlăturarea unei primejdii privind viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane, apărarea securității naționale sau a ordinii publice, prevenirea răspîndirii unei epidemii.
- perchezițiile domiciliare pot fi ordonate exclusiv de judecător (în vechea redactare din 1991 ele erau ordonate de *magistrat*, adică și de procuror) și pot fi efectuate numai în formele prevăzute de lege. Cu excepția cazului infracțiunilor flagrante, sunt interzise perchezițiile efectuate în timpul nopții.

• 1.6.- Secretul corespondenței

- termenul de "corespondență" în înțelesul său larg, de orice mijloc de comunicare: secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace de comunicare
- în interesul instrucției penale, exercițiul acestui drept, ca și cel al inviolabilității domiciliului, poate fi restrâns (Codul de procedură penală și Legea nr. 51/1991 privind siguranța națională a României)
- garantarea confidențialității corespondenței deținuților
- sunt exceptate de la măsura ridicării de înscrisuri și de la măsura confiscării înscrisurile care conțin comunicări între avocat și clientul său, precum și înscrisurile care conțin consemnări efectuate de către avocat cu privire la aspecte referitoare la apărarea unui client

• 1.7.- Libertatea conștiinței

- libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase
- nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă contrară convingerilor sale, dar nimeni nu poate fi nici constrâns să exprime o opinie sau să aibe o anumă credință religioasă
- Sprijinul pe care statul îl poate da cultelor trebuie să fie unul egal, nediscriminatoriu față de toate cultele recunoscute și legal organizate, ceea ce înseamnă că statul trebuie să fie a-religios
- Libertatea conștiinței presupune, de asemenea, că părinții sau tutorii au dreptul de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori a căror răspundere le revine

- Într-un stat democratic, laicitatea presupune:
  - impunerea obligației ca puterile statului să respecte convingerile religioase ale cetățenilor
  - autoritățile publice nu pot împiedica manifestările exteriorizate ale credinței adoptate, care nu aduc atingere bunurilor moravuri, ordinii publice sau drepturilor recunoscute celorlalți cetățeni.
  - convingerile religioase nu se pot manifesta de o manieră autoritară față de cei care nu împărtășesc aceleași convingeri sau nu au nicio convingere religioasă și nu pot adopta o asemenea poziție nici chiar față de cei care se declară de aceeași credință. Se evită astfel orice formă de manifestare inchizitorială a religiei.

- Libertatea conștiinței trebuie să se manifeste într-un spirit de toleranță și de respect reciproc.
- În relațiile dintre culte sunt interzise orice forme, mijloace, acte sau acțiuni de învrăjbire religioasă.
- Cultele religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii, fiind într-un raport de autonomie față de stat și bucurându-se de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în azil și în orfelinate
- Sprijinul pe care statul îl poate da cultelor trebuie să fie unul egal, nediscriminatoriu față de toate cultele recunoscute și legal organizate, ceea ce înseamnă că statul trebuie să fie a-religios
- legiuitorul român afirmă că statul recunoaște rolul **Bisericii Ortodoxe Române** și al celorlalte biserici și culte recunoscute.

• 1.8. - Libertatea de exprimare – art. 30

- Constituția declară inviolabile libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credințelor și libertatea creațiilor de orice fel, prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public.
- Exercițiul dreptului de liberă exprimare recunoscut Președintelui României sau conducătorului unei autorități publice se circumscrie unei situații specifice
- Presupunere
  - interzicerea cenzurii
  - libertatea de a înființa publicații
  - Constituția interzice suprimarea unei publicații
- Libertatea de exprimare nu este însă un drept absolut: nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară a persoanei și nici dreptul la propria imagine.
- Incriminarea infracțiunii de calomnie a dat expresie restrângerii dreptului la exprimare

- Sesizată cu o excepție de neconstituționalitate a dispozițiilor prin care au fost dezincriminate faptele de insultă și calomnie, CCR a constatat că nu există incompatibilitate între principiul libertății de exprimare și incriminarea insultei și calomniei, care să impună dezincriminarea acestor infracțiuni.
- ICCJ a admis recursul în interesul legii, considerând că prevederile codului penal privind insulta și calomnia nu mai sunt în vigoare.
- Instanța supremă face însă o confuzie între abrogare și neconstituționalitate
- Cum este respectată o decizie a CCR care declară neconstituțională o normă de abrogare, cât timp se dă efect dispozițiilor normei de abrogare.
- decizia ICCJ recunoaște Parlamentului posibilitatea de a forța aplicarea unei norme neconstituționale, în situația în care acesta ar refuza reintroducerea vechii reglementări în dreptul obiectiv.

- interzise defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ura națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, manifestările obscene, contrare bunelor moravuri
  - În acest caz însă, pentru a fi operantă, norma care impune restrângerea trebuie să fie suficient de clară (previzibilă), pentru a nu deschide calea unor posibile abuzuri din partea organelor represive printr-o incriminare generică a actelor de defăimare
- răspunderea civilă pentru informația sau pentru creația adusă la cunoștință publică revine editorului sau realizatorului, autorului, organizatorului manifestării artistice, proprietarului mijlocului de multiplicare, al postului de radio sau de televiziune
- Libertatea de exprimare poate fi supusă unei reglementări de drept comun sau poate face obiectul unei reglementări speciale, care, la rândul ei, poate fi una liberală sau una autoritară, întruchipată de un sistem represiv sau preventiv

- O modalitate nouă de promovare a dreptului la liberă exprimare, dar totodată de comunicare o reprezintă internetul și tot ce este legat de comunicare prin intermediul rețelelor virtuale.
- dreptul la liberă exprimare a ideilor și opiniilor implică și accesul la serviciile de comunicare online
- Consiliul Constituțional francez recunoaște dreptul de acces la internet ca un apendice al dreptului la liberă exprimare și la comunicare, și nu ca un drept de sine stătător, care să garanteze pentru oricine posibilitatea absolută de a fi conectat la internet.
- manipularea cetățenilor prin rețelele de socializare (rețeaua Facebook și afacerea *Cambridge Analytica* din 2018)

•Cursul următor

Drepturile fundamentale social-politice

- CRISTE, *Curs...*, pp. 132-148
- DELEANU, *Instituții ...*, pp. 452-535
- DRĂGANU, *Drept ...*, tratat elementar, vol. I – pp. 175-185
- IONESCU, *Tratat ...*, pp. 680-682
- MURARU, TANASESCU, *Drept...*, pp. 180-188
- SELEJAN GUTAN, *Drept...*, pp. 143-151
- Genoveva VRABIE, Marius BĂLAN *Organizarea ...*, pp. 335-364